

The Embodied Cognitive Frame of Ezāfe-ye Eqtirāni in Persian

Narges Oskouie¹

Abstract

Informed by the “embodied cognitive frames” theory, which considers the human body as the primary source of conceptual structuring in language, this study aims to analyse the semantic and structural properties of Ezāfe-ye Eqtirāni in the Persian language. Within this approach, the body not only plays a central role in conceptualisation but also contributes to the grammatical categorisation, especially in the representation of semantic relations within noun phrases. Due to its semantic complexity, the divergence of grammatical options regarding it, and its high capacity for metonymic extensions, Ezāfe-ye Eqtirāni deserves a renewed investigation from an embodiment-oriented perspective. Employing a descriptive method and argument-based content analysis, this article aims to provide a clearer definition of this type of Ezāfe and to distinguish it from other syntactic constructions. The data show that the structure of Ezāfe-ye Eqtirāni is grounded in image-schematic connections rooted in embodied experience and sensorimotor representations. The head noun serves as the instantiation of a stabilized conceptual frame in accordance with bodily cognition, while the dependent noun (the ezāfe-modifier) acts as a conceptual elaborator and image-space activator. This analysis confirms the efficacy of the embodied frame approach in explaining the syntactic-semantic behaviour of this type of ezāfe, demonstrating that conjunctive relations – emerging from embodied organisations – interact with the cultural and aesthetic layers of language to generate multi-layered, flexible, and context-sensitive meanings. From this perspective, Ezāfe-ye Eqtirāni can be identified as a dynamic, intersubjective, and meaning-generating sub-system in Persian language.

Keywords: Conjunctive Ezāfe, Embodied Knowledge, Cognitive Linguistics, Semiotic-conceptual Frame, Non-verbal Communication.

---

1. Associate Professor in Persian Language and Literature, Bon. C, Islamic Azad University, Bonab, Iran. (narges_oskouie@iau.ac.ir)

Extended Abstract

1. Introduction

In some types of suffixes in Persian grammar, the structure of body parts and the experience of corporeality play a key role, such as attributive and generic (declarative), simile and metaphorical suffixes. Meanwhile, Ezāfe-ye Eqtirāni benefits from the conceptual domain of the human body and its parts (and other bodily attributes and signs), which closely correlates with the findings of interdisciplinary studies in the fields of nonverbal communication, body language, and cognitive semiotics of body parts. The premise of the present study is that the Ezāfe-ye Eqtirāni introduces a meaning from the field of anatomy to the language through secondary representation and sensory and motor highlighting. Echoing an embodied semantic template – body-phrase (or its adjuncts), Ezāfe-ye Eqtirāni conceptualizes/imagines one of the states, movements, actions, physiological reactions, cultural or ideological behaviors, and external signs (clothing, fashion, style, specific makeup, etc.) in the shortest possible form, while respecting the lexical economy of the language. However, its meaning is not limited to a single element (i.e., one of the aforementioned cases), but rather a noun, adjective, adverb, or infinitive, in the role of an adjunct, is among the secondary participants present in this semantic framework that also adds the meaning of that action, behaviour, or sign to these frameworks. An example is farewell in “Farewell Kiss,” which itself is a sensory and emotional phenomenon in human beings.

2. Methodology

By adopting a mixed method (descriptive, deductive and argumentative content analysis), the present study attempts to introduce a new definition and categorisation of Ezāfe-ye Eqtirāni in Persian grammar.

3. Theoretical Framework

The embodied cognitive frame theory was first introduced by Fillmore (1982). This theory attempts to obtain the meaning of words through the study and categorisation of conceptual schemes or mental-linguistic schemas. It proposes that our understanding of the world is shaped by our physical experiences and interactions with our environment. It suggests that cognitive processes, including reasoning and language, are not solely abstract but are grounded in our sensorimotor systems and bodily interactions.

4. Discussion and Analysis

Ezāfe-ye Eqtirāni is a group of words formed with embodied forms, which are the result of our embodiment and our multifaceted awareness (internal and

external - conscious and unconscious) of bodily experiences and their different states in different situations. Analyzing Ezāfe-ye Eqtirāni in accordance with the embodied cognitive frame theory explains the formulation and meaning of lexical combinations. Within this approach, the body not only plays a central role in conceptualization of ideas but also contributes to grammatical categorisation, especially in the representation of semantic relations within noun phrases. Due to its semantic complexity, the divergence of grammatical options, and its high capacity for metonymic extensions, Ezāfe-ye Eqtirāni deserves a renewed investigation from an embodiment-oriented perspective. Therefore, further analysis of Ezāfe-ye Eqtirāni in the light of embodied cognitive frame theory will provide new insights into how these lexical combinations are formed and how meaning is generated. Also, it will contribute to a deeper classification and understanding of this linguistic phenomenon.

5. Conclusion

Employing a descriptive method and argument-based content analysis, this paper aims to provide a clearer definition of this type of Ezāfe and to distinguish it from other syntactic constructions. The data show that the structure of Ezāfe-ye Eqtirāni is grounded in image-schematic connections rooted in embodied experience and sensorimotor representations. The head noun serves as the instantiation of a stabilized conceptual frame in accordance with bodily cognition, while the dependent noun (the ezāfe-modifier) acts as a conceptual elaborator and image-space activator. This analysis confirms the efficacy of the embodied frame approach in explaining the syntactic-semantic behaviour of this type of ezāfe, demonstrating that conjunctive relations – emerging from embodied organisations – interact with the cultural and aesthetic layers of language to generate multi-layered, flexible, and context-sensitive meanings. From this perspective, Ezāfe-ye Eqtirāni can be identified as a dynamic, intersubjective, and meaning-generating sub-system in Persian language.

Bibliography

- Croft, W and Cruse, D. A. 2004. *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dingemanse, M. 2008. "The Selective Advantage of Body-part Terms." *Journal of Pragmatics*. NV, NI, NP. Doi.org/10.1016/j.pragma.2008.11.008
- Evans, V. 2007. *A Glossary of Cognitive Linguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

- Filmmore, J. 1982. "Frame Semantics." In *Linguistics in the Morning Calm*. Linguistic Society of Korea (ed.). Seoul: Hanshin Publishing. 111-137.
- Filmmore, J. 2003. "Background to Framement." *International Journal of Lexicography*. 16(3), 235-250.
- Merleau-ponty, M. 1945. *Phenomenology of Perception*. London: Routledge.
- Pi, V et al. 1388 [2009]. *Raftāre Gheir-e Kalāmi dar Ravābet-e Miān-fardi*. Fatemeh, M (trans.). Tehran: Danjeh. [In Persian].
- Safari, J and Mehdi, A. 1396 [2017]. "Negāhi Dobāreh be Ezāfe-ye Eqtirāni." *Zabān va Adabiyāt-e Fārsi*. 78, 101-114.
- Zakaei, M and Maryam, A. 1393 [2014]. *Darāmadi bar Tārikh-e Farhang-e Badan dar Irān*. Tehran: Tisa. [In Persian].

How to cite:

Oskouie, N. 2026. "The Embodied Cognitive Frame of Ezāfe-ye Eqtirāni in Persian", *Naqd va Nazaryeh Adabi*, 21(2): 5-27. DOI:10.22124/naqd.2025.30533.2693

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Naqd va Nazaryeh Adabi (Literary Theory and Criticism)*.

This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

قالب معناشناختی-بدنی اضافه اقترانی

نرگس اسکویی^{۱*}

چکیده

هدف اصلی این مقاله، تحلیل معنایی و ساختاری اضافه اقترانی در زبان فارسی از منظر نظریه قالب‌های معناشناختی-بدنی است؛ نظریه‌ای که بدن را به‌عنوان منشأ اصلی ساخت‌مندی مفاهیم زبانی در نظر می‌گیرد. در این رویکرد، بدن نه تنها در مفهوم‌سازی، بلکه در مقوله‌بندی دستوری نیز نقش دارد و به‌ویژه در بازنمایی رابطه‌های معنایی در گروه اسمی مؤثر است. در میان انواع اضافه در زبان فارسی، اضافه اقترانی به دلیل پیچیدگی معنایی، اختلاف دیدگاه در کتب دستور زبان، و ظرفیت بالای مجازپردازی، شایسته تأملی نوین از منظر بدن‌مندی است. با بهره‌گیری از روش توصیفی و تحلیل محتوای استدلالی-قیاسی، این مقاله می‌کوشد تعریف روشن‌تری از این نوع اضافه ارائه دهد و تمایز آن را با دیگر انواع اضافه مشخص کند. در پرتو این رویکرد، داده‌های پژوهش حاکی از آن‌اند که ساختار اضافه اقترانی متکی بر پیوندهای تصویری ریشه‌دار در تجربه‌های زیسته و بازنمودهای حسی-حرکتی بدن‌مند است؛ به‌گونه‌ای که هسته، تجسم یک قالب مفهومی تثبیت‌شده بر پایه شناخت بدنی است و مضاف‌الیه، با کارکردی کنش‌گرانه، نقش گسترش‌گر مفهومی و فعال‌کننده فضای تصویری را ایفا می‌کند. این تحلیل، کارآمدی رویکرد قالب‌های بدنی را در تبیین رفتار نحوی-معنایی این نوع اضافه تأیید می‌کند و نشان می‌دهد که روابط اقترانی، برخاسته از سازمان‌دهی‌های بدن‌مند، در تعامل با لایه‌های فرهنگی و زیباشناختی زبان، قابلیت تولید معانی چندلایه، انعطاف‌پذیر و موقعیت‌محور را دارند. از این منظر، اضافه اقترانی را می‌توان به‌مثابه یک خرده‌نظام معناشناختی پویا و میان‌ذهنی در زبان فارسی بازشناسی کرد.

واژگان کلیدی: اضافه اقترانی، دانش بدنی، زبان‌شناسی شناختی، قالب نشانه-معناشناختی، ارتباطات غیرکلامی.

* nargesoskouie@iau.ac.ir

۱. دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد بناب، دانشگاه آزاد اسلامی، بناب، ایران.

۱- مقدمه

بدن بستر مشترک باثبات و چندین جانبه در اختیار ما (نوع بشر) قرار می‌دهد که می‌توان برای درک جهان و نیز بیان ادراک از جهان به آن اتکا کرد (Croft & Cruse, 2004: 77). استفاده از حالات، نشانه‌ها و ارتباطات بدنی برای تفهیم و تفاهم، یک «نظام بازنمایی ثانویه»^۱ را به توانایی‌های زبان می‌افزاید که امکانات «بازنمایی حسی-حرکتی»^۲ زبان را بسیار غنی‌تر می‌کند؛ همچنین نظام برجسته‌سازی مشارکتی بدنی، امکان ایجاد «طرح‌واره‌های تصویری»^۳ را به سامانه زبان می‌افزاید. بنابراین استفاده از زبان بدن و نشانه‌های بدنی در نظام زبانی، خصلت بازنمایی ثانویه قوی را به زبان می‌بخشد؛ چون هم نمایانگر تداخل و اندرکنش نظام شخصی حسی-حرکتی است و هم ناظر بر نظام عمومی برساخته اجتماعی (Dingemanse, 2008: 3-4). از این رو «دانش بدنی»^۴ و مطالعه نشانه‌های بدنی که خود زیرمجموعه ارتباطات غیرکلامی است، هر روز گسترده‌تر می‌شود و بر شاخه‌های علمی علاقه‌مند به موضوع نقش بدن در کارکرد ذهن و زبان افزوده می‌شود. ارتباط بین بدن و قوای اندیشگانی و شناختی ما، آن اندازه درهم‌پیچیده و چندجانبه است که زبان‌شناسان گزاره «بدن به مثابه بیان و گفتار» را در تبیین رابطه بدن و زبان وضع کرده‌اند (Merleau-Ponty, 1945: 202-234) توجه به بدن در تمام بخش‌ها و زیرمجموعه‌های مطالعات زبان‌شناسی جاری است، اما در شاخه شناختی، تحقیقات تخصصی‌تری بر رابطه بدن با زبان، ذهن و فرهنگ صورت گرفته است؛ زبان‌شناسی شناختی، یکی از شاخه‌های مهم و عمده زبان‌شناسی است که دانش بدنی و ارتباطات غیرکلامی را به‌عنوان ابزار تجربی مهم و همگانی، برای درک شیوه‌های مقوله‌بندی و مفهوم‌سازی در زبان مورد توجه قرار داده است.

«قالب‌های معناشناختی» مبحث گسترده و مهمی از این علم است که حوزه‌های مختلف حیات بشر و از جمله ظرفیت بدن‌مندی را برای درک ارتباط و معنای واژگان، همراه با زمینه اجتماعی و فرهنگی آن بررسی می‌کند. مبحث معناشناسی قالبی را نخستین بار فیلمور (۱۹۸۲) مطرح کرد. این بحث سعی می‌کند معنای واژه‌ها را از طریق مطالعه و مقوله‌بندی طرح‌های مفهومی یا قالب‌های ذهنی-زبانی به‌دست آورد (Fillmor, 2003: 235). قالب، چارچوب

- 1 . A secondary representation system
- 2 . Sensory-motor representation
- 3 . Image schemas
- 4 . Body Knowledge

یکپارچه دانش (طرح‌واره دانشی) و آرایش منسجم از تجربه و نظامی مرتبط را در بر دارد که در آن برای درک معنای هریک از مفاهیم، باید معنای کل ساختار را دریافت نمود؛ هر قالب با یک حوزه در ارتباط است (Evans, 2007: 85) و وسیله‌ای است برای تعریف کلی یک موقعیت و عناصر دخیل در آن موقعیت - که عناصر قالبی نام دارند - از طریق تعیین معنای واژه یا مجموعه‌ای از واژه‌ها (Fillmore, 2003). به بیان دیگر، هر قالب معنایی، طرح‌واره‌ای بازنمایی شده از یک نظام مفهومی - زبانی است که نقش اصلی آن ایجاد پیوند بین عناصر فرهنگی - اجتماعی مؤثر در تجربه انسان و دادن هیأت زبانی به این تجربه است. هر قالب معنایی، محتوی مفهوم برجسته واژه و جنبه زیرساختی آن (برساخت‌های اجتماعی و فرهنگی) آن است (Goldberg, 2012: 32) و با یک حیطة/ نظام از هستی و زیست اجتماعی انسان در ارتباط است؛ مثل قالب اقتصاد، سیاست، دین و بسیار دیگر. یکی از حوزه‌های مهم از حیث تشکیل طرح‌واره‌های قالب‌های معنایی، بدن انسان و متعلقات آن است.

در پاره‌ای از انواع اضافات^(۱) در دستور زبان فارسی، قالب اندام‌های بدن و تجربه بدن‌مندی، نقش کلیدی دارد؛ مثل اضافات تخصیصی و نوعی (بیانی)، تشبیهی و استعاری؛ در این میان بهره‌مندی اضافه اقترانی از حوزه مفهومی بدن و اندام‌واژه‌ها (و دیگر متعلقات و نشانه‌های بدنی) بسیار چشمگیر و بسیار نزدیک به دریافت‌های مطالعات میان‌رشته‌ای از حوزه‌های ارتباطات غیر کلامی، زبان بدن و نشانه‌شناسی شناختی اندام‌واژه‌ها است. در اضافه اقترانی، حضور بدن و متعلقاتش صرفاً برای یک توصیف هنری (مثل اضافه تشبیهی) یا مفهوم‌سازی (نظیر اضافات استعاری) یا حتی شرح اصطلاحی و تخصیصی از یک اندام‌واژه یا نشانه بدنی (مثل اضافات بیانی و نوعی و تخصیصی) نیست؛ بلکه حضور اندام‌واژه‌ها در اضافات اقترانی، سبب برجسته‌سازی مشارکتی و افزودن معانی متعدد ثانویه (با رعایت حداکثری اقتصاد واژگانی در بافت زبانی) با زیرساخت فرهنگی و اجتماعی است. در این نوع از اضافه، شاهد کنش حسی - حرکتی، واکنش‌های فرهنگی - اجتماعی، نشانه‌های ارتباطات غیر کلامی به‌اضافه تعریف یا معنایی از هر کدام از موارد پیش‌گفته هستیم.

پیش‌فرض مطالعاتی حاضر آن است که اضافه اقترانی - یکی از اضافات در گروه اسمی زبان فارسی - از طریق بازنمایی ثانویه و برجسته‌سازی حسی و حرکتی، معنایی را از حوزه دانش بدنی، به زبان می‌افزاید. این اضافه، با یاری گرفتن از یک قالب معنایی بدنی - بدن‌واژه (یا ملازمات آن) - یکی از حالات، حرکات، کنش‌ها، واکنش‌های فیزیولوژیک، رفتارهای فرهنگی یا

ایدئولوژیک، نشانه‌های ظاهری (لباس و پوشش، مد، تیپ، آرایش خاص و غیره) را در کوتاه‌ترین شکل، با رعایت اقتصاد واژگانی در زبان مفهوم/ تصویرسازی می‌کند. اما معنای اضافه به یک جزء (که یکی از موارد مذکور است) ختم نمی‌شود، بلکه اسم، صفت، قید یا مصدر، در نقش مضاف‌الیه، جزو شرکت‌کنندگان فرعی حاضر در این قالب معنایی هستند که معنای آن کنش، رفتار یا نشانه را هم به این قوالب می‌افزاید؛ مثل وداع در «بوسه وداع» که خود مقوله‌ای حسی و عاطفی در هستی آدمی است. بنابراین اضافه اقترانی در چارچوب نظریه معناشناسی شناختی، می‌تواند خود یک قالب معنایی محسوب شود.

مسئله اصلی تحقیق حاضر، مطالعه اضافه اقترانی و معرفی، دسته‌بندی و تجزیه و تحلیل آن بر پایه نظریه قالب‌های نشانه-معناشناختی بدنی است. این پژوهش با تمرکز بر یک ساختار نحوی- معنایی خاص (اضافه اقترانی)، از رهگذر تحلیل قالب‌های معنایی بدنی، کوشیده است نشان دهد این ساختار نه تنها کاربردی نحوی یا زیبایی‌شناختی دارد، بلکه واجد ظرفیت‌های شناختی- فرهنگی در بازنمایی معانی پیچیده، حسی و اجتماعی است؛ ظرفیتی که در تحلیل‌های سنتی دستوری و صرفی مورد غفلت قرار گرفته است. در واقع، این پژوهش می‌کوشد اضافه اقترانی را از یک ساختار نحوی صرف، به ساختاری نشانه‌شناختی- شناختی با قابلیت تحلیل میان‌رشته‌ای ارتقا دهد و نقش آن را در نظام معنایی زبان فارسی، با تمرکز بر تعامل زبان، بدن و فرهنگ، تبیین کند.

حل مسئله تحقیق از طریق پاسخ‌گویی به سؤالات زیر ممکن خواهد شد:

- ساختارهای اضافه اقترانی در زبان فارسی، چگونه از قالب‌های معنایی بدنی بهره می‌گیرند؟
- نقش بدن‌واژه‌ها و نشانه‌های بدنی در ایجاد برجستگی معنایی و بازنمایی فرهنگی در این ساختارها چیست؟
- این بهره‌گیری چه تمایزهایی با سایر انواع اضافه (مثل تشبیهی، استعاری، تخصیصی) دارد؟

۱-۱- پیشینه و ضرورت پژوهش

از حیث چارچوب نظری، آثاری که بدن‌واژه‌ها را در قالب‌های معناشناختی قرار داده و تحلیل نموده‌اند و بیش از همه، مقاله «بررسی قالب‌های معنایی اندام‌واژه‌های بیرونی زبان فارسی»

مورد استفاده این تحقیق بوده است. اجدادی و رضوی (۱۳۹۷) در مقاله مذکور، با اساس قرار دادن تحقیقات فیلمور و همکارانش (2003) و با تکیه بر دایرةالمعارف «پیشینه فریمنت» (Background to Framenet)، قالب‌های ساخته شده با هسته بدن‌واژه‌های بیرونی زبان فارسی را جسته، طبقه‌بندی نموده و عناصر قالبی دخیل در هر شکل از قالب را تجزیه و تحلیل کرده‌اند. ایشان در این مقاله، چهارده قالب بر ساخته با اندام‌واژه‌ها را طبقه‌بندی و معرفی نموده‌اند. این مقاله، حکم پایه و مایه را برای تحقیق حاضر داشته است و الگوهای چهارده‌گانه بر شمرده شده در تحقیق فوق، برای تعریف و مقوله‌بندی علمی و کامل از قالب اضافه اقترانی مورد استفاده قرار گرفته است.

در زمینه پیشینه معرفی و طبقه‌بندی اضافه اقترانی به این آثار می‌توان اشاره کرد: بصاری (۱۳۴۶) در کتاب دستور مختصر زبان فارسی، اضافه اقترانی را این‌گونه تعریف کرده است: «آن است که نزدیکی و پیوستگی مضاف را به مضاف‌الیه رساند؛ مثل دست ادب و چشم حیا» و به این تعریف، تفاوت اضافه اقترانی با اضافه استعاری را افزوده است و معتقد است که در اولی (اقترانی) رابطه تشبیهی وجود ندارد و تنها مقارنت حاکم است؛ فرشیدورد (۱۳۵۵) اضافه اقترانی را از لحاظ معنایی در گروه اضافه اختصاصی (شامل اضافه ملکی، تخصیصی و اقترانی) قرار داده است؛ سلطانی گرد فرامرزی (۱۳۷۶) در کتاب *از کلمه تا کلام*، مجدداً سعی کرده است تا از طریق ذکر تفاوت اضافه استعاری و اقترانی (که از دقت در بافت جمله به دست می‌آید) این اضافه را تعریف کند؛ احمدی گیوی و انوری در کتاب *دستور زبان فارسی*، بار دیگر، اضافه اقترانی را برآمده از رابطه مقارنت بین مضاف و مضاف‌الیه دانسته‌اند و تفاوت با اضافه استعاری (رابطه تشبیهی) را بر این تعریف افزوده‌اند، اما به معنا و ویژگی دیگری از اضافه اقترانی نیز توجه داشته‌اند: «در اضافه اقترانی مضاف‌الیه معمولاً اسم معنی است و مفهوم یکی از عواطف و حالات درونی انسانی دارد [...] در صورتی که در اضافه استعاری چنین نیست» (۱۳۹۰: ۱۰۲). در پژوهشی نسبتاً جدیدتر، صفری و احمدی (۱۳۹۴) در مقاله «نگاهی دوباره به اضافه اقترانی» نگرشی انتقادی به تعاریف موجود در مورد اضافه اقترانی داشته‌اند و سعی کرده‌اند که اشکالات موجود در مقوله‌بندی و تفکیک این اضافه از اضافات دیگر را برجسته و نهایتاً در بازتعریفی رفع کنند.

چنانکه در پیشینه ذکر شده مشخص است، در هیچ‌یک از تحقیقات قبلی، توجه به دانش بدنی، ارتباطات غیر کلامی و قالب‌های معناشناختی زبان برای شناخت اضافه اقترانی و

طبقه‌بندی آن در میان انواع اضافات، مورد توجه پژوهش‌گران نبوده است. از آنجایی که ساختار معنایی اضافه‌اقترانی با روی‌کردی به بدن، کنش‌ها، حرکات، رفتارها، روابط، واکنش‌ها و نشانه‌های آن شکل می‌یابد، ضرورت دارد که تحقیق مستقلاً جهت بررسی، تعریف و مقوله‌بندی جدید از این نوع اضافه با تکیه بر یافته‌های مطالعات میان‌رشته‌ای زبان-بدن انجام گیرد که تحقیق حاضر آن را هدف خود قرار داده است.

۲- روش‌شناسی پژوهش

تحقیق حاضر، یک تحقیق کیفی با رویکرد مطالعات میان‌رشته‌ای است. گردآوری اطلاعات در این تحقیق با استفاده از منابع کتابخانه‌ای، واژه‌نامه‌های مرجع و نیز مخازن نرم‌افزاری و اینترنتی جامع شعر فارسی (درج، گنجور و غیره) انجام یافت. مبنای نظری پژوهش حاضر مبتنی بر زبان بدن و نظریه «قالب معناشناختی» از فیلمور (از حوزه نشانه‌شناسی معنایی) شکل گرفته است. این تحقیق با اتخاذ روش ترکیبی (توصیفی، تحلیل محتوای قیاسی و استدلالی) سعی دارد تا تعریف و مقوله‌بندی نویی از بحث اضافه‌اقترانی در دستور زبان فارسی به دست دهد که مبتنی بر حوزه ارتباطات غیرکلامی و دانش بدنی است. روش تجزیه-وتحلیل اطلاعات در این مقاله، استقرایی است.

۳- یافته‌های پژوهش

اضافه‌اقترانی، گروه واژگانی شکل‌یافته با قالب‌های بدنی است و خود این قالب‌ها، حاصل از بدن‌مندی ما و آگاهی چندین‌جانبه (درونی و بیرونی - خودآگاه و ناخودآگاه) ما از تجربیات بدنی و وضعیت‌های مختلف آن در موقعیت‌های متفاوت است. تحلیل اضافه‌اقترانی براساس نظریه قالب‌های معناشناسی می‌تواند کمک کند تا درک بهتری از چگونگی شکل‌گیری و معنای این ترکیبات واژگانی به دست آوریم. در نظریه قالب‌های معنایی، هر واژه یا عبارت در چارچوب یا زمینه معنایی خاصی قرار می‌گیرد؛ با بررسی اضافه‌اقترانی در شکل یک قالب معنایی، می‌توان به بررسی این موضوع پرداخت که چگونه دو واژه در کنار هم قرار گرفته و یک معنای جدید و فراتر از معنای مجزای هر کدام را ایجاد می‌کنند. بنابراین، تحلیل اضافه‌اقترانی با رویکرد قالب‌های معناشناختی می‌تواند بینش جدیدی را در مورد چگونگی شکل‌گیری و معنای این ترکیبات واژگانی به دست دهد و به طبقه‌بندی و درک عمیق‌تر این

پدیده زبانی کمک کند. در ادامه مطلب، انواع قالب‌های اضافات اقترانی ساخته شده براساس قالب‌های مختلف بدنی که در ساختمان آن وجود دارد (و قبلاً توسط پژوهشگران طبقه‌بندی شده است) معرفی، تجزیه و تحلیل و مقایسه (با دیگر اضافات ساخته شده با قالب‌های بدنی) شده‌اند.

۳-۱- قالب اضافه اقترانی متشکل از «قالب اندام‌های بیرونی بدن»^۱

زبان‌شناسان برخی اعضای بدن را به‌عنوان اعضای بدن معیار یا مقولات عام یا مقولات پیش‌نمونه‌ای معرفی می‌کنند. این اعضا، چون در زندگی روزمره بیشتر با آن سروکار داریم و مواجهیم، برای خودمان و دیگران که بدن ما را به‌گونه‌ی شیء بیرونی (سوژه) مشاهده می‌کنند، برجسته‌تر و مشهودترند. اندام‌های: سر؛ اعضای صورت: پیشانی، چشم، دماغ/ بینی، لب، دهان/ دندان/ زبان/ لثه، گونه/ لب، بناگوش، فک، چانه؛ گوش؛ گردن؛ شانه/ کتف/ کول؛ اعضای دست: بازو، آرنج، ساعد، ساق، مچ، کف، انگشت، ناخن؛ سینه؛ کمر و اعضای پا: لگن، ران، زانو، ساق، مچ، کف، پاشنه، انگشت و ناخن در این قالب قرار می‌گیرد. در این قالب از اضافه اقترانی، هسته قالب یکی از این اندام‌هاست و عنصر فرعی، یعنی مضاف‌الیه، معنای یکی از حالات، کنش‌ها و حرکات این اندام‌ها را که در ارتباطات غیرکلامی و تجربیات بدنی ما تعریف مشخصی دارد، به این گروه واژگانی و قالب نشانه‌شناختی می‌افزاید: دست/ احترام/ طلب/ ارادت/ کرم/ جود/ عفو؛ پای همت/ تلاش/ ارادت؛ انگشت/ مهر/ اشارات/ عفو/ التفات/ عنایت؛ چشم حسرت/ امید/ نیاز/ رشک/ عفت/ تحقیر/ قبول/ خداحافظی؛ پیشانی خجلت/ عفو/ حیا/ امید/ تسلیم:

نهاد پیر یکی تخته‌سنگ بر آن سپس به چشم خداحافظی جاویدان
(میرزاده عشقی، ۱۳۰۷)^(۳)

در این قالب، اغلب رسیدن به معنای واژگان به‌سهولت انجام می‌گیرد؛ اما گاهی نیاز به وسائلی است تا پیوند میان هسته و پیرو و معنای قالب را شرح دهد؛ علت این امر در آن است که اندام‌واژه‌ها و کنش‌ها یا ویژگی‌های فیزیولوژیکی یا نشانه‌های ظاهری آنها، به طریق مجاز جانشین هم می‌شوند. مجاز همچون استعاره، قدرت مفهوم‌سازی در زبان را دارد (Lakoff, & Johnson, 1980: 35-36). به‌عنوان مثال در اضافه اقترانی «پیشانی شرم»،

1 . external body part term frame

پیشانی، مجازاً در معنای عرقِ نشسته بر پیشانی (به قرینهٔ حالت و محلّیت) است؛ همچنین، در اضافاتی نظیر: چشمِ محبت/ تحقیر/ خداحافظی/ امید و بسیاری دیگر همانند آن، چشم (به علاقهٔ لازمیت/ ملازمت) مجازاً در معنی نگاه آمده است. در بیت زیر مراد از زانو در قالب «زانوی حسرت»، شکل نشستن است (در پس زانو نشستن، سر بر زانو نهادن، مراقبه) که با معنای حسرت همراه شده است:

یک نفس دور از تو، از زانوی حسرت برندارم   آن سری کش گه به پا گه بر سر زانوت دیدی
(صفایی جندقی، ۱۳۸۸)

این قالب از اضافهٔ اقترانی در بافت موقعیتی زبانی و متن دیگر، می‌تواند معنای اضافهٔ استعاری یا تشبیهی داشته باشد. راه تشخیص تفاوت این گروه از اضافات از هم، دقت در حقیقی یا ادعایی بودن معنای اندام‌واژه (و واژه‌ای که مجازاً جانشین آن می‌شود) است. در اضافهٔ اقترانی، قالب اندام‌واژه در جایگاه هستهٔ قالب و در معنای حقیقی قرار دارد، اما در اضافهٔ استعاری و تشبیهی، معنای حقیقی ندارد و مشبه‌به یا یکی از متعلقات مشبه‌به محذوف است. همچنین هستهٔ مرکزی در این نوع اضافات استعاری و تشبیهی، در مضاف‌الیه قرار دارد؛ همچون اضافهٔ استعاری «چشم شادی» در بیت زیر که منظور اصلی از آن شادی است نه چشم و همچنین چشم معنای حقیقی ندارد:

گلستانش بر کند و سروان بسوخت   به یکبارگی چشم شادی بدوخت
(فردوسی، ۱۹۶۰)

۳-۲- قالب اضافهٔ اقترانی متشکل از «قالب آرایش بدن»^۱

یکی از تظاهرات مهم بدنی، جنبه‌های آرایشی و پیرایشی آن است. وسایل آرایش سنتی و نو در این قالب از اضافهٔ اقترانی، در نقش هسته قرار دارد: وسمه، سرمه، سرخاب، سفیداب، گلگونه، غازه، حنا، رژ، لاک، عطر و غیره؛ و مضاف‌الیه که تنها عنصر قالبی در این قالب معناساختی است، معنا و منظوری از کاربرد این وسایل را به این قالب نشانه‌شناسی می‌افزاید. در قالب اضافهٔ اقترانی، معمولاً معنا و موقعیت حقیقی وجود دارد: یعنی قالب لوازم آرایش ماهیت حقیقی دارد و هستهٔ گروه را تشکیل می‌دهد. در این قالب، موقعیت مفهومی و کاربرد نشانه‌شناختی هسته را عنصر قالبی، مضاف‌الیه، شرح می‌دهد. مثلاً در ترکیب «سرمهٔ فریب»

1 . body decoration frame

در بیت زیر از هفت‌پیکر نظامی، سرمه‌کشیدن کنشی حقیقی از سوی شخصیت زن و بخشی از روایت نظامی است، و «فریب» معنایی حسی و روانی بر این قالب بدنی افزوده است:
چشم را سرمه فریب کشید   ناز را بر سر عتیب کشید
(نظامی، ۱۳۱۳)

این نوع از اضافه اقترانی می‌تواند با اضافه تشبیهی نیز مقایسه شود. راه تشخیص این دو اضافه از هم، توجه به نقش و جایگاه قالب آرایش در بافت متن و توجه به هم‌نشینی آن در محور عمودی و افقی کلام است. در اضافه تشبیهی برخلاف اضافه اقترانی، معنا و رابطه واژگان غیرحقیقی است؛ هسته اصلی را مضاف‌الیه تشکیل می‌دهد و اسم مضاف تنها حکم مشببه‌به را دارد؛ همچون نمونه زیر:

حنای عیش جهان چون شفق نمی‌ماند   دلا ز دست مده اشک ارغوانی را
(کلیم کاشانی، ۱۳۳۶)

۳-۳- قالب اضافه اقترانی متشکل از «قالب آسیب بدنی»^۱

حرکات و واکنش‌هایی نظیر سیلی/ طپانچه/ لت زدن، لگدزدن، پس‌گردنی/ قفا، مشت کوبیدن، کف‌گرگی، کله‌زدن و بسیاری دیگر نظایر آن (از حیثه‌های ادب و فرهنگ سنتی، فرهنگ کوچه و بازار و ورزش‌های رزمی و غیره) در این قالب جای دارد. در قالب اضافه اقترانی ساخته‌شده براساس این نوع قالب معنایی از بدن، این دسته از افعال و حرکات در هسته قرار دارد و معنای اصلی و حقیقی قالب را عهده‌دار است و عنصر فرعی، یعنی مضاف‌الیه، معنای کلی، غیرمتعین و حسی و تجربی را به قالب می‌افزاید. به‌عنوان مثال در نمونه زیر که از یکی از حبسیه‌های مسعود سعد انتخاب شده است، مسعود از مخاطب و ممدوحش (علی‌الخاص) یاری می‌طلبد برای نجات از حبس و در ضمن آن احوال مادرش را برمی‌شمرد که چندان در غم فرزند سیلی بر رخ کوفته (کنشی حقیقی و ازسر‌انده) که رخس نیلی شده است:

نیل کرده رخس ز سیلی غم   کرده کافور دیدگان ز بکا
(مسعود سعد، ۱۳۳۹)

1 . cause harm frame

اما اگر همین ترکیب در بافتی دیگر به کار رود که در آن «سیلی» نه به عنوان کنشی واقعی بلکه در مقام نمادی از فشار روانی، رنج عاطفی یا شدت اندوه به کار رفته باشد، آنگاه با اضافه استعاری یا تشبیهی روبه‌رو خواهیم بود:

روی برتافتن از سیلی غم بی جگری است   ورنه چون رنگ، مرا شهپر پروازی هست
(صائب تبریزی، ۱۳۶۷)

۳-۴- قالب اضافه اقترانی متشکل از «قالب اندام توصیف‌گر»^۱

توصیفات نظیر چهارشانه، گردن کلفت، چپ‌دست، سیبیل کلفت و نظایر آن در این قالب قرار می‌گیرد. اما در ساختار اضافه اقترانی، نمونه‌ای برای استفاده از چنین قالب بدنی به‌دست نیامد. علت آن است که در اضافه اقترانی، قالب بدنی معمولاً به شکل اسم و مصدر/ اسم‌مصدر/ حاصل‌مصدر حضور دارد. اما قالب بدنی توصیف‌گر، در زبان فارسی، اغلب برپایه صفت مرکب است که کمتر ظرفیت تبدیل شدن به مصدر و اضافه شدن به واژه دیگری دارد.

۳-۵- قالب اضافه اقترانی متشکل از «قالب بیماری‌ها»^۲

دردهای جسمانی، بخش بزرگی از تجربه بدنمندی ما را تشکیل می‌دهد؛ قالب اضافه اقترانی متشکل از قالب بیماری‌ها و دردهای بدنی، یکی از مواضع برونی‌سازی این حس بدنی مثل سردرد، کمردرد، خون‌دماغ، تب، ضعف، لرز، سکتته، فلج و غیره است. در این قالب از اضافه اقترانی، قالب بیماری حکم هسته گروه را دارد و در معنی حقیقی استفاده می‌شود. مضال‌الیه، به‌عنوان عنصر اصلی، در کوتاه‌ترین زبان علت/ مفهوم عوارض بدنی را شرح می‌دهد: تب/ عشق/ هجران/ اشتیاق/ امید/ یأس؛ درد/ هجر/ شکست/ نومیدی و رابطه معنایی موجود در میان اعضای شرکت‌کننده در این گروه، جزو معانی حسی و معمولاً اسم‌معنی است:

رنج تن ما از تب عشق است چه حاصل   از رنج طبیعی که دهد در دسر ما
(صفای اصفهانی، ۱۳۶۲)

این ساختار از اضافه اقترانی را که براساس قالب بیماری شکل می‌یابد، می‌توان با اضافه نوعی/ بیانی مقایسه نمود. در اضافه نوعی و تخصیصی، معمولاً حوزه مشخص و بعضاً علمی یا باورهای خرافی از یک عارضه بدنی شرح داده می‌شود: تب نوبه/ چهارم/ مالاریا: «در حدود

1 . body description part frame
2 . medical conditions frame

کیکانان پیش شیر شد و تب چهارم می‌داشت» (تاریخ بیهقی، مجلد ۶، بخش ۹: شکار شیر). اما در اضافه اقتراعی، مضاف‌الیه مفهوم کلی از حوزه احساسی- معرفتی و اغلب ادعایی را به هسته اصلی اضافه می‌افزاید و معمولاً از نوع اسم‌معنی است.

۳-۶- قالب اضافه اقتراعی متشکل از «قالب پوشیدن»^۱

پوشاک و صنعت مد یکی از ملحقات مهم بدن است که خود به‌تنهایی نشانه مهمی از جهان انسانی شمرده می‌شود. آنچه به‌عنوان پوشش اندام‌های مختلف استفاده می‌شود، بار معنایی متعدد با خود دارد که بخشی از آن فردی و سهم بزرگی از آن اجتماعی است. انواع پوشیدنی‌ها «نمادها، علائم، نشانه‌ها و دال‌های روابط غیرکلامی، متغیرهایی هستند که ازسویی در پیوند با زمان و مکان فهمیده می‌شوند و ازسویی دیگر، در ترکیبی از مؤلفه‌های سن، جنس، طبقه، نوع شغل، محل سکونت، مذهب، قومیت و اقلیم درک می‌شوند (ذکایی و امین‌پور، ۱۳۹۳: ۳۸۷-۳۸۸). اضافه‌ات اقتراعی شکل‌یافته با قالب پوشیدن، از یک هسته مرکزی به شکل اسم پوشاک (خرقه، عبا، کلاه، پای‌افزار، شلوار، سرپوش، مقنعه، روبند و غیره) و مضاف‌الیهی که معنا و جایگاه آن پوشش را در یک بافت موقعیتی و فرهنگی شرح می‌دهد، تشکیل می‌شود.

این قالب از اضافه اقتراعی را می‌توان با اضافه‌ات تخصیصی و ترکیبات وصفی نظیر: کفش بچه‌گانه، لباس عروسی، شلوار زنانه، مانتوی مدرسه، کت زمستانی، یقه دیپلمات و مانند آن مقایسه کرد. در این قالب از اضافه اقتراعی، تعیینی از حیث سن یا جنسیت یا مراسم و موقعیت متمایز اجتماعی (آن‌گونه که در اضافه‌ات تخصیصی و ترکیبات وصفی می‌یابیم) وجود ندارد؛ در عوض در زیرساخت مفهومی این قالب از اضافه اقتراعی، نوعی معنای ثانویه کلی (و اغلب از حیطة معرفتی-شناختی) نهفته است و بعضاً اشاره‌ای به دیدگاه انتقادی-اجتماعی در خصوص پاره‌ای نشانه‌ها و معتقدات ایدئولوژیک و فرهنگی است:

دلَم ز صومعه بگرفت و خرقة سالوس کجاست دیر مغان و شراب ناب کجا؟
(حافظ، ۱۳۷۵)

در نمونه فوق، ترکیب «خرقه سالوس» در سطح نحوی و معنایی، نمونه‌ای از اضافه اقتراعی است. در این ساخت، «سالوس» نه به‌منزله تعیین‌کننده نوع خرقة از نظر کاربرد ظاهری

1 . dressing frame

(مانند «خرقهٔ پشمی» یا «خرقهٔ درویشی») بلکه به‌مثابه دالی است که خرّقه را با مفهومی ثانوی و فرهنگی پیوند می‌زند؛ مفهومی که ریشه در نفاق و فریب‌کاری دارد. این نوع از اضافهٔ اقترانی با قرار دادن یک پوشش مادی در کنار مفهومی انتزاعی و ارزشی، سازوکاری معنایی می‌سازد که بیش از آنکه بر توصیف ظاهری تأکید کند، به افشای نگرش انتقادی گوینده نسبت به نهادهای اجتماعی- ارزشی خاص و رفتارهای ریاکارانه می‌پردازد. از این منظر، «خرقهٔ سالوس» نه ترکیبی توصیفی، بلکه واحدی نشانه‌ای- معنایی است که لایه‌ای عمیق‌تر از معنا را در دل خود نهفته دارد و به‌خوبی ساختار مفهومی قالب اضافهٔ اقترانی را بازتاب می‌دهد.

افزون بر این، برخی از پوشش‌ها در زبان فارسی، به‌ویژه در حوزهٔ ادبیات، واجد معانی کنایی و مجازی‌اند که کارکرد آنها را فراتر از سطح ظاهری گسترش می‌دهد. واژهٔ «دامن» از جمله این عناصر زبانی است که در ساخت‌های کنایی چون «دامن کسی را گرفتن» (در معنای طلب یاری یا استمداد) و «دامن کشیدن» (در معنای راه‌رفتن با ناز و تکبر یا دوری گزیدن) نقش برجسته‌ای ایفا می‌کند. در این‌گونه موارد، گرچه واژه به‌ظاهر به جزئی از پوشاک اشاره دارد، اما نقش اصلی آن در سطح معنایی به کنش‌های بدنی، هیجانی یا اجتماعی انتقال می‌یابد و از جایگاه یک نشانهٔ جسمانی به یک دال مفهومی بدل می‌شود:

تا که بر دامن نازت ننشینند گردی
سپیل‌ها در رهت از اشک روان خواهم کرد
(صغیر اصفهانی، ۱۳۴۲)

۳-۷- قالب اضافهٔ اقترانی متشکل از «قالب توصیف کلیت بدن»^۱

توصیفات نظیر چاقی، لاغری، استخوانی، عضلانی، بی‌قواره، ریزنقش، کوتوله و مانند آن در این قالب قرار می‌گیرد. استفاده از این قالب بدنی در ساختار اضافات و از جمله اضافهٔ اقترانی بسامد چندانی ندارد. می‌توان علت این امر را در ارتباط این توصیفات، با ساختار فیزیکی بدن دانست. یعنی درازی و کوتاهی بدن (و نظایر این خصایص) صرفاً منوط به عوامل ژنتیکی و فیزیکی (و بعضاً حوزهٔ بهداشت) است و کمتر دلایل اجتماعی و نشانه‌های فرهنگی برای آن ذکر می‌شود. از میان این قالب بدنی، تنها چاقی و لاغری به‌عنوان نمادهایی از طبقات اجتماعی و میزان رفاه در جوامع مختلف در ساختار اضافات و از جمله اضافهٔ اقترانی استفاده

1 . body description holistic frame

می‌شود؛ مثل «فربهی عیش» در این بیت از خاقانی، که وضعیت به‌سامان معیشت را دلیل و مقارن فربهی تن می‌داند:

کی فربهی عیش دهد آخور ایام   کی پرورش پیل بود جانب سقلاب؟
(خاقانی، ۱۳۷۵)

ترکیب «فربهی عیش» نمونه یک اضافه اقترانی است. «فربهی» در اینجا نشانه فرهنگی و نشانه‌شناختی از وضعیت معیشتی مطلوب است. در واقع، عیش با فربهی همراه است، نه به‌لحاظ علی یا فیزیکی، بلکه در سطح تداعی‌های فرهنگی که رفاه را با تن‌آسایی و سلامت جسمانی هم‌معنا می‌سازد. بنابراین اضافه فربهی عیش از سنخ اقترانی است، زیرا به‌جای رابطه صوری و ساختاری، بر رابطه معنایی، نشانه‌ای و فرهنگی میان اجزا تکیه دارد.

۳-۸- قالب اضافه اقترانی متشکل از «قالب حالت بدن»^۱

حالات بدنی نظیر اشکال نشست، ایستادن، سجده، تعظیم، رکوع، مراقبه، به خاک افتادن، دمر، تکیه دادن، چهارزانو، چمباتمه زدن، دست به سینه نهادن، لمیدن، دراز کشیدن، به پشت خوابیدن، دست بر کمر زدن و امثال آن، بخش بزرگی از ارتباطات غیرکلامی بدنی را تشکیل می‌دهد:

از بهر زمین بوس تحیت ملکان را   ایوان تو محراب وجوه است و جباه است
(سوزنی سمرقندی، ۱۳۳۸)

برخی از این وضعیت‌های بدنی، نشانه‌های مهمی از حسیات و ویژگی‌های رفتاری، دیدگاه‌های ایدئولوژیک، منش شخصیتی و جایگاه اجتماعی سوژه را به مخاطب منتقل می‌کند و بر بار عاطفی و حسی- حرکتی زبان می‌افزاید. در قالب حالات بدن از انواع اضافه اقترانی، هسته مرکزی از یک فعل یا مصدر محتوی معنی حالت بدنی (در معنای حقیقی) تشکیل یافته است و عنصر فرعی، مضاف‌البهی است از نوع اسم‌معنی که دلیل یا معنایی را به‌عنوان نشانه‌ای تجربی و فرهنگی بر آن شکل و وضعیت بدنی می‌افزاید. مثل «سجده شکر» در بیت زیر:

هست خاک آستانت سجده‌گاه اهل دل   سجده شکر بکن پروردگار خویش را
(همام تبریزی، ۱۳۵۱)

تفاوت این قالب از اضافه‌اقترانی (مثل سجده عشق یا شکر) با اضافات نوعی/ بیانی نظیر «سجده سهو» (که به معنای اصطلاحی و سجده‌ای مشخص در احکام شرعی دلالت دارد)، در ادراک حسی و تجربی و معنای غیراصطلاحی و غیرقطعی است که مضاف‌الیه (از نوع اسم-معنی) به این کنش افزوده است.

۳-۹- قالب اضافه‌اقترانی متشکل از «قالب حرکت بدن»^۱

برخی از رفتارها، حرکات و ژست‌های بدنی از ساختار زیستی و بیولوژیک انسان برآمده است، مثل عطسه کردن، خمیازه کشیدن، طرز راه رفتن و دویدن. در اضافات اقترانی برای قالب حرکات بدنی نیز، معانی و کاربردهای شناختی از حوزه تجربیات حسی و عاطفی تعریف می‌شود:

روم به کوثر و خمیازه هوس نکشم   به‌کوی باده به در یوزه خمار شدم
(فصیحی هروی، ۱۳۹۶)

ترکیب «خمیازه هوس» نمونه‌ای از اضافه‌اقترانی است. در این ساخت، «خمیازه» که معمولاً واکنشی فیزیولوژیک به خستگی یا خواب است، با مضاف‌الیهی معنابخش چون «هوس» همراه شده و از یک پدیده صرفاً جسمی به نشانه‌ای از تمایل، رغبت یا اشتیاق شهوانی ارتقا یافته است. «هوس» در اینجا، نه توضیحی برای خاستگاه فیزیولوژیک خمیازه، بلکه دالی است برای اشاره به یک وضعیت روانی یا تمایل نفسانی. بنابراین، از طریق این اضافه‌اقترانی، پیوندی حسی میان یک کنش بدنی و یک مفهوم عاطفی برقرار شده است. بدین‌گونه، «خمیازه هوس» نه تنها نشان می‌دهد که چگونه یک حرکت طبیعی می‌تواند به بازنمایی ذهنی و ارزشی بدل شود، بلکه نمونه‌ای از کارکرد مفهومی قالب اضافه‌اقترانی در نظام معنایی زبان فارسی را نیز روشن می‌سازد.

به غیر از رفتارهای صرفاً بیولوژیک، بخش عمده و بااهمیت حرکات و رفتارهای بدنی، به‌عنوان نشانه‌های فرهنگی، درون جامعه شکل می‌گیرد و از طریق نهادها و ساختارهای اجتماعی- فرهنگی به افراد جامعه انتقال می‌یابد: سماع، رقصیدن، دویدن، چشمک زدن، آواز خواندن، فریاد زدن، چشم غره رفتن، دامن کشیدن (دامن‌کشان) و غیره:

با این خرام ناز اگر آن مست می‌رود   رنگ حنا به حیرتش از دست می‌رود
(بیدل دهلوی، ۱۳۸۰)

1 . body movement frame

ترکیب «خرام ناز» نمونه‌ای از اضافه اقترازی است. در این گونه ترکیب‌ها، واژه اول (خرام) به‌عنوان عنصر حرکتی یا جسمانی شناخته می‌شود، در حالی که واژه دوم (مانند ناز) نقشی معنابخش و تبیینی دارد. این اضافه از سنخ اضافه اقترازی است، زیرا رابطه بین دو جزء آن نه تملکی یا تخصیصی، بلکه توضیحی و معنایی است که از بافت فرهنگی-اجتماعی یا احساسی ناشی می‌شود.

چنان که در بخش‌های پیشین ذکر شد، اندام‌های بدن و حرکات‌های مشخص اندام‌ها، به‌علاقه ملازمت یا حالت و لازمیت جانشین هم می‌شوند (به‌جای همدیگر به‌کار می‌روند)؛ در ریخت بعضی از انواع اضافه اقترازی، که قالب اندام‌واژه جانشین قالب حرکت بدنی است، مضاف‌الیه می‌تواند قالب حرکت بدن را شرح دهد و تصویری کند؛ مثل دست طاعت (حالت دست به دعا برداشتن/ حالت قنوت/ حالت دست بر سینه نهادن):

جاه و جلال گم‌شده در پیشگاه ملک
بر سینه دست طاعت و بر آستان سر است
(بهار، ۱۳۸۷)

۳-۱۰- قالب اضافه اقترازی متشکل از «قالب لوازم»^۱

لوازم تزئینی مثل دست‌بند، النگو، حلقه؛ لوازم مکمل پوشش و جامه مثل: دکمه، کمر بند، سنجاق؛ لوازم کاربردی نظیر ساعت و عینک و سمک؛ لوازم کار که متصل به بدنند مثل: انگشترانه و امثال آن در این قالب جای دارند. در قالب اضافه اقترازی که با بهره‌گیری از این قالب بدنی ساخته می‌شود، قالب لوازم، حکم هسته را دارد و در معنای حقیقی خود استفاده شده است و مضاف‌الیه، نشانه‌ای غیرعینی و حسی از تجربیات فرهنگی و عاطفی انسانی به قالب می‌افزاید:

ز بس مرا به گوش حلقه غلامی توست
شده‌ست حلقه گوشم به پای من زنجیر
(سلیم تهرانی، ۱۳۴۹)

در صورتی که همین قالب بدنی، در اضافه نوعی و بیانی، با مضاف‌الیهی به‌کار می‌رود که معنایی عینی و دقیق از یک موقعیت حقیقی و تعریف‌شده از زندگی را در بر دارد مثل: حلقه نامزدی، ساعت مچی؛ یا در اضافه تشبیهی و استعاری، قالب لوازم، در معنای غیرحقیقی استفاده می‌شود و جایگاه عنصر فرعی را دارد نه هسته را؛ مثلاً در «عینک بدبینی».

۳-۱۱- قالب اضافه اقترانی متشکل از «قالب نشانه»^۱

در این قالب، حرکات و رفتارهایی قرار دارند که هرکدام رسانای پیام و اشاره‌ای برای بیننده و مخاطب هستند: بوسیدن، دست تکان دادن، چشم‌غره رفتن، اخم کردن، اشک ریختن و غیره. در این قالب از اضافه اقترانی، مضاف‌الیه، معنایی ثانویه و تأکیدی بر این نشانه‌های بدنی و حرکتی می‌افزاید؛ مثل بوسه وداع، اخم قهر، اشک سوگ:

صد بار کشته بود ز جورم نهیب هجر   گر بوسه وداع مرا حرز جان نبود
(نیر تبریزی، ۱۳۸۸)

در این قالب هم، اندام‌ها و حرکات‌ها به علاقه ملازمت و لازمیت جانشین هم می‌شوند؛ مثلاً در ابیات زیر، ابرو مجازاً در معنای اخم آمده است و مضاف‌الیه (قهر)، معنای آن اخم را شرح می‌دهد؛ یا لب که مجازاً در معنی بوسه (ی تعظیم: بوسه بزرگداشت) به کار رفته است:

ز چین ابروی قهرش عدو کند فریاد   بر آن صفت که ز دیدار ماه نو، مصروع
(قائنی، ۱۳۶۳)

۳-۱۲- قالب اضافه اقترانی متشکل از «قالب نشانه پوستی بدن»^۲

خال، جوش، تب‌خال، تتو، خراش، دمل، گل‌مژه، آکنه، آبله، میخچه و امثال آن، جزو نشانه‌های طبیعی و بعضاً مصنوع پوست بدن هستند. یکی از قالب‌های نشانه‌معناشناختی اضافه اقترانی، با هسته قرار دادن این قالب تشکیل می‌شود و تک‌عنصر فرعی حاضر در این ساخت، مضاف‌الیه است که از جنس اسم معنی است و معنایی ادعایی و اغلب همراه با برجسته‌سازی به این نشانه‌های پوستی می‌افزاید: خال عشق، تب‌خال محبت، گل‌مژه رشک، آبله سلوک، میخچه ریاضت و نظایر آن.

این شکل از اضافه (همچون اضافه متشکل از قالب بیماری‌ها) ممکن است در بافت موقعیتی زبانی و متن دیگر، کاربردی استعاری یا تشبیهی داشته باشد. راه تشخیص تفاوت این گروه از اضافات از هم، دقت در حقیقی یا ادعایی بودن قالب نشانه پوستی است. در قالب اضافه اقترانی، نشانه پوستی در جایگاه هسته قالب و در معنای حقیقی است، اما در اضافه استعاری و تشبیهی، نشانه پوستی معنای حقیقی ندارد و مشبه‌به یا یکی از متعلقات مشبه‌به

1. gesture frame

2. body mark frame

محذوف است. هسته مرکزی در این نوع اضافات استعاری و تشبیهی، در مضاف‌الیه قرار دارد (برعکس اضافه اقترانی)؛ همچون اضافه تشبیهی «تبخال شفاعت» در بیت زیر:

آتش‌افروز تب هجریم و هرگز کس ندید   جوش تبخال شفاعت بر لب زنه‌ار ما
(عرفی، ۱۳۷۸)

همچنین این نوع از اضافه اقترانی می‌تواند با اضافه نوعی و بیانی مقایسه شود: جوش جوانی، خال هندو و نظایرش که در آن هم معنای واژگان و هم رابطه میان مضاف و مضاف‌الیه حقیقی است؛ اما در قالب اضافه اقترانی مانند «تبخال حسد»، اگرچه تبخال در مقام هسته قالب و در معنای حقیقی به کار رفته است، اما معنایی که مضاف‌الیه، به‌عنوان عنصر قالبی، به آن می‌افزاید ادعایی یا حسی و تجربی است.

۳-۱۳- قالب اضافه اقترانی متشکل از قالب نظافت بدن

اعمالی نظیر شستن، تراشیدن، وضو گرفتن، غسل کردن و مسواک زدن و غیره در این قالب قرار می‌گیرند. برخی از این اعمال، صرفاً جنبه نظافت و رعایت بهداشت و پاکیزگی دارد، اما تعدادی دیگر، به‌مثابه مناسک عبادی و عرفانی است که منبعت از جهان‌بینی‌های خاص معرفتی و مشارب عقیدتی است؛ مثل: وضوی نیاز، غسل تجرید، حمام فنا.

قالب نظافت بدن در گروه اضافه تخصیصی/نوعی/بیانی هم وجود دارند با این تفاوت که مضاف‌الیه در این اضافات از حوزه اصطلاحات تخصصی یک علم/مکتب/تفکر ویژه‌ای است: غسل ارتماسی/جنابت/حیض؛ وضوی ترتیبی/ارتماسی.

این ساختار از اضافه می‌تواند، با توجه به متن، جایگاه اضافه استعاری یا تشبیهی نیز داشته باشد. در این صورت قالب نظافت بدن، در غیر معنای اصلی خود استفاده شده است و هسته و معنای اصلی اضافه را مضاف‌الیه تشکیل می‌دهد؛ مثل اضافه تشبیهی «وضوی عشق» در بیت زیر:

وضوی عشق همین دست‌شستن از دنیا است   به‌آبرو بود آن کس که این وضو دارد
(صائب تبریزی، ۱۳۶۷)

جدول (۱) ویژگی‌های قالب اضافه‌اقترانی براساس قالب‌های بدنی موجود در آن

قالب بدنی در بافت اضافه‌اقترانی	کاربرد مجاز در ساختار قالب	معنای قالب بدنی در این نوع اضافه	هسته	نوع دستوری مضاف‌الیه	رابطه معنایی قالب بدنی و مضاف‌الیه	نوع تجربه موجود در ساخت اضافه	قابل مقایسه با سایر اضافات در بافت متن
قالب اندام بیرونی	✓	حقیقی	قالب بدنی	اسم معنی	حقیقی / تجربی - ادعایی - غیرعلمی - غیراصطلاحی	شخصی - فرهنگی - اجتماعی	نوعی / بیانی - تشبیهی - استعاری -
قالب بیماری	-	حقیقی	قالب بیماری	اسم معنی	حقیقی / تجربی - ادعایی - غیرعلمی - غیراصطلاحی	شخصی - فرهنگی - اجتماعی	نوعی / بیانی - تشبیهی - استعاری -
قالب آرایشی	-	حقیقی	قالب آرایشی	اسم معنی	حقیقی / تجربی - ادعایی - غیرعلمی - غیراصطلاحی	شخصی - فرهنگی - اجتماعی	نوعی / بیانی - تشبیهی - استعاری -
قالب پوشیدن	-	حقیقی	قالب پوشیدن	اسم معنی	حقیقی / تجربی - ادعایی - غیرعلمی - غیراصطلاحی	شخصی - فرهنگی - اجتماعی	نوعی / بیانی - تشبیهی - استعاری -
قالب لوازم	-	حقیقی	قالب لوازم	اسم معنی	حقیقی / تجربی - ادعایی - غیرعلمی - غیراصطلاحی	شخصی - فرهنگی - اجتماعی	نوعی / بیانی - تشبیهی - استعاری -
قالب آسیب بدنی	✓	حقیقی	قالب آسیب بدنی	اسم معنی	حقیقی / تجربی - ادعایی - غیرعلمی - غیراصطلاحی	شخصی - فرهنگی - اجتماعی	نوعی / بیانی - تشبیهی - استعاری -
قالب نشانه	✓	حقیقی	قالب نشانه	اسم معنی	حقیقی / تجربی - ادعایی - غیرعلمی - غیراصطلاحی	شخصی - فرهنگی - اجتماعی	تشبیهی - استعاری -
			قالب نشانه		حقیقی / تجربی - ادعایی - غیرعلمی - غیراصطلاحی	شخصی -	نوعی / بیانی -

قالب نشانه پوستی	-	حقیقی	پوستی	اسم معنی	جری-ادعایی- غیرعلمی- غیراصطلاحی	فرهنگی- اجتماعی	تشبیهی- استعاری-
قالب حالت و وضعیت بدنی	√	حقیقی	قالب وضعیت بدنی	اسم معنی	حقیقی/ تجربی- ادعایی- غیرعلمی- غیراصطلاحی	شخصی- فرهنگی- اجتماعی	نوعی/ بیانی- تشبیهی- استعاری-
قالب رفتار و حرکت بدنی	√	حقیقی	قالب رفتار بدنی	اسم معنی	حقیقی/ تجربی- ادعایی- غیرعلمی- غیراصطلاحی	شخصی- فرهنگی- اجتماعی	نوعی/ بیانی- تشبیهی- استعاری-
قالب کلیت بدنی	-	حقیقی	قالب کلیت بدنی	اسم معنی	حقیقی/ تجربی- ادعایی- غیرعلمی- غیراصطلاحی	شخصی- فرهنگی- اجتماعی	نوعی/ بیانی- تشبیهی- استعاری-
قالب توصیفگر							
قالب حواس							
قالب نظافت	-	حقیقی	قالب نظافت	اسم معنی	حقیقی/ تجربی- ادعایی- غیرعلمی- غیراصطلاحی	شخصی- فرهنگی- اجتماعی	نوعی/ بیانی- تشبیهی- استعاری-

۴- نتیجه گیری

مسئله اصلی تحقیق حاضر، بررسی اضافه اقترانی به عنوان یک قالب معناشناختی برای تعریف و تعیین محدوده، معنای کلی، نقش و رابطه اجزای متداخل در آن بود و از انجام آن، به روش تحقیق ترکیبی و با تکیه بر نظریه قالب‌های معنایی بدنی، این نتایج به دست آمد:

اضافه اقترانی قابلیت طرح به عنوان یک قالب معناشناختی را دارد، به این دلایل: ۱- ایده اصلی نظریه قالب‌های معناشناختی براساس این ایده است که معنای واژگان در ارتباط با چارچوب یا زمینه‌های معنایی آنها درک می‌شود. اضافه اقترانی نیز به نوعی بیان‌کننده چارچوب معنایی و نحوی خاصی است؛ ۲- در این نظریه هر واژه در ارتباط با یک قالب معنایی خاص تعریف می‌شود؛ اضافه اقترانی به عنوان یک ساختار نحوی- معنایی می‌تواند به عنوان بخشی از قالب معنایی مربوط به یک واژه در نظر گرفته شود. این واژگان از حوزه بدن و خود

قالب معناشناسی مستقل و مجزایی هستند که در هسته قالب اضافه اقترانی قرار می‌گیرند. ۳- این نظریه به بررسی چگونگی ارتباط و تعامل بین اجزای مختلف یک قالب معنایی می‌پردازد. این ویژگی در اضافه اقترانی نیز قابلیت رهجویی دارد.

قالب اضافه اقترانی را می‌توان قالبی معنایی- بدنی دانست: این قالب با مطالعات میان‌رشته‌ای از حوزه ارتباطات غیرکلامی و دانش زبانی- بدنی قابلیت معرفی، طبقه‌بندی و مقایسه با دیگر اضافات را دارد، زیرا در ساختار آن، انواع قالب‌های بدنی، به‌عنوان عضو اصلی ایفای نقش می‌کند.

در قالب اضافه اقترانی، قالب‌های بدنی حکم هسته قالب را دارند و همواره در معنای حقیقی خود استفاده می‌شوند.

در قالب اضافه اقترانی، قالب‌های بدنی به علاقه‌های حالیت، محلّیت، سببیت و مقارنت جایگزین هم می‌شوند (مثلاً اندام جانشین کنش خاص آن اندام می‌شود و برعکس).

تنها عضو فرعی/ قالبی در قالب اضافه اقترانی، مضاف‌الیه است که دارای این ویژگی‌ها است: ۱- اسم یا مصدر است. ۲- اسم معنی است و بر امور انتزاعی- شناختی از حیات اجتماعی و فرهنگی انسان دلالت دارد.

معنایی که مضاف‌الیه در قالب اضافه اقترانی به هسته (قالب بدنی) می‌افزاید، معنایی حقیقی اما غیرمتعین و محصول تجربه زیسته آدمی و دریافته‌های شناختی، حسی، حرکتی و عاطفی وی از مسائل زیستی و اجتماعی انسان است. این مفاهیم با مسائل علمی و اصطلاحات رسمی (از حوزه علوم، ادیان، مشارب فکری و فلسفی و نظایر آن) که در ساختار اضافات نوعی و بیانی وجود دارد، از اساس متفاوت است.

رابطه بین عنصر اصلی (قالب بدنی- هسته) و عنصر فرعی (اسم معنی- مضاف‌الیه) در قالب معنایی- بدنی اضافه اقترانی، رابطه‌ای حقیقی و از نوع حسی- تجربی است که حاصل بدن‌مندی انسان و تجربیات ناشی از آن است.

قالب اضافه اقترانی، با آن دسته از اضافات تشبیهی و استعاری که در ساختمانشان از قالب‌های بدنی استفاده شود، می‌تواند مقایسه شود. تفاوت عمده اضافه اقترانی با دو مورد دیگر در جایگاه و معنی قالب بدنی است (که در اضافه اقترانی هسته قالب است و در معنی حقیقی، اما در دو مورد بعد چنین نیست). تشخیص صحیح نوع این اضافات از هم، حتماً باید با در نظر گرفتن بافت موقعیتی در متن انجام گیرد.

پی نوشت

۱- هر گروه اسمی در فارسی از یک هسته و تعدادی وابسته که در دو طرف هسته قرار می‌گیرد، ساخته شده است «وابسته‌هایی را که قبل از هسته قرار می‌گیرند، وابسته‌های پیش‌رو و آنهایی را که پس از هسته قرار می‌گیرند وابسته‌های پیرو می‌نامیم. در گروه اسمی وجود هسته اجباری ولی وجود وابسته‌های پیش‌رو و پس‌رو اختیاری است» (باطنی، ۱۳۴۸: ۱۳۸). حالت اضافه، یکی از حالات اسم در جمله است: «اضافه به اصطلاح مشهور نزد نحاة عبارت است از نسبت شیء به شیء به واسطه حرف جرّ تقدیراً و بدین معنی از خواص اسم به‌شمار می‌رود؛ اروپائیان در مورد زبان‌های عربی و فارسی، غالباً اصطلاح اضافه izafat را به‌کار برند و گاه آن را rapport possessif یا annexion ترجمه کرده‌اند» (معین، ۱۳۶۳: ۱۷-۱۸). «الاضافه: نسبت متکرر میان دو چیز که تعقل هر یک مستلزم تعقل دیگری باشد، مثل نسبت ابوت و نبوت. نیز به مفهوم نسبت عارضی چیزی در قیاس با دیگری مانند مثال قبل. نیز اضافه به مفهوم آمیختگی دو اسم است به‌گونه‌ای که مفید تعریف یا تخصیص باشند» (جرجانی، ۱۳۷۷: ۱۸). اضافه محلی است که در آن اسم، متمم اسمی دیگر واقع می‌شود تا توضیحی درباره اسم بدهد و بر بار معنایی و توصیفی آن بیفزاید: «افزودن اسمی بر اسم دیگر به‌گونه‌ای که آن دومین، معنای اولین را تمام کند و یا فایده‌ای و نیتی از آن برآید که بی این افزایش، میسر نباشد، اضافه گویند و آن حالت را حالت اضافی» (شاملو، ۱۳۸۵: ۱۰۵). علامت اضافه، کسره‌ای است که به آخر اسم مضاف و پیش از مضاف‌الیه درآید (مشکور، ۱۳۵۰: ۲۲۷-۳۳۱؛ یاسین، ۱۳۶۹: ۱۴۸-۱۵۰). برای اضافه انواع بسیار و متعددی در کتب دستور زبان فارسی ذکر شده است که برخی حکم زیرمجموعه برای انواع دیگر دارند.

۲- از آنجایی که منابع مورد استناد ابیات و اشعار، از واژه‌نامه‌های مرجع و نیز مخازن نرم‌افزاری و اینترنتی جامع شعر فارسی (درج، گنجور و غیره) است به شماره صفحات دیوان‌ها ارجاع نشده‌است.

منابع

- اجدادی، مژگان و رضوی، محمدرضا. (۱۳۹۷). «بررسی قالب‌های معنایی اندام‌واژه‌های بیرونی زبان فارسی». *زبان پژوهی*، ۱۰ (۲۷)، ۲۷-۴۴.
<https://doi.org/10.22051/jlr.2016.9500.1109>
 احمدی‌گیوی، حسن و انوری، حسن. (۱۳۹۰). *دستور زبان فارسی*، ویراست چهارم. تهران: فاطمی.
 بهار، ملک‌الشعراء محمدتقی. (۱۳۸۷). *دیوان*، تهران: آگاه.
 باطنی، محمدرضا. (۱۳۴۸). *توصیف دستوری ساختمان زبان فارسی*، تهران: امیرکبیر.

- بصاری، طلعت. (۱۳۴۶). *دستور مختصر زبان فارسی*، تهران: طهوری.
- بیدل دهلوی، میرزا عبدالقادر. (۱۳۸۰). *دیوان*، تصحیح اکبر بهداروند. تهران: نگاه.
- جرجانی، میرسید شریف. (۱۳۷۷). *تعریفات*، ترجمه حسن سید عرب و سیما نوربخش. تهران: فروزان.
- حافظ شیرازی، خواجه شمس‌الدین محمد. (۱۳۷۵). *دیوان*، به سعی سایه (هوشنگ ابتهاج). تهران: کارنامه.
- خاقانی شروانی، افضل‌الدین بدیل. (۱۳۷۵). *دیوان*، ویراسته جلال‌الدین کزازی. تهران: مرکز.
- ذکایی، محمدسعید و امین‌پور، مریم. (۱۳۹۳). *درآمدی بر تاریخ فرهنگی بدن در ایران*، تهران: تیسرا.
- سلطانی گرد فرامرزی، علی. (۱۳۷۶). *از کلمه تا کلام*، تهران: مبتکران.
- سلیم تهرانی، محمدقلی. (۱۳۴۹). *دیوان*، به اهتمام رحیم رضا. تهران: ابن سینا.
- سوزنی سمرقندی، شمس‌الدین محمد بن علی. (۱۳۳۸). *دیوان*، به کوشش ناصرالدین شاه‌حسینی. تهران: امیرکبیر.
- شاملو، احمد. (۱۳۸۵). *نام‌ها و نشان‌ها در دستور زبان فارسی*، تهران: مروارید.
- صائب تبریزی، میرزا محمدعلی. (۱۳۶۷). *دیوان*، ج ۴. به کوشش محمد قهرمان. تهران: علمی فرهنگی.
- صغیر اصفهانی، محمدحسین. (۱۳۴۲). *دیوان*، تهران: کتابفروشی تأیید.
- صفای اصفهانی، محمدحسین. (۱۳۶۲). *دیوان*، به اهتمام احمد سهیلی خوانساری. تهران: اقبال.
- صفایی جندقی، میرزا احمد. (۱۳۸۸). *دیوان*، مقدمه و تصحیح سیدعلی آل‌داوود. تهران: کتابخانه مجلس شورای اسلامی.
- صفری، جهانگیر و احمدی، مهدی. (۱۳۹۴). «نگاهی دوباره به اضافه اقترانی». *زبان و ادبیات فارسی*، (۷۸)، ۱۰۱-۱۱۴. <http://dx.doi.org/10.18869/acadpub.jpil.23.78.101>
- عرفی شیرازی، جمال‌الدین محمد. (۱۳۷۸). *کلیات*، جلد ۱. به کوشش محمد ولی‌الحق انصاری. تهران: دانشگاه تهران.
- فردوسی، حکیم ابوالقاسم. (۱۹۶۰) *شاهنامه*، زیر نظر یوگنی برتلس و عبدالحسین نوشین. مسکو: آکادمی علوم اتحاد شوروی.
- فرشیدورد، خسرو. (۱۳۵۵). *دستور امروز*، تهران: صفی‌علیشاه.
- فصیحی هروی، میرزا فصیح‌الدین. (۱۳۹۶). *دیوان*، به اهتمام ابراهیم قیصری. تهران: امیرکبیر.
- قآنی شیرازی، میرزا حبیب‌الله. (۱۳۶۳). *دیوان*، مقدمه و تصحیح ناصر هیری. تهران: گلشایی.
- کلیم کاشانی، ابوطالب. (۱۳۳۶). *دیوان*، تصحیح پرتو بیضایی. تهران: کتابفروشی خیام.
- مسعود سعد سلمان. (۱۳۳۹). *دیوان*، به تصحیح رشید یاسمی. تهران: پیروز.
- مشکور، محمد جواد. (۱۳۵۰). *دستورنامه*، تهران: شرق.

- معین، محمد. (۱۳۶۳). *اضافه*، تهران: امیرکبیر.
- میرزاده عشقی. (۱۳۰۷). *نمایشنامه ایده آل پیرمرد دهگانی یا سه تابلوی مریم*، تهران: کتابخانه مظفری.
- نظامی گنجوی، ابومحمد الیاس. (۱۳۱۳). *خمسه*، به کوشش حسن وحید دستگردی. تهران: ارمغان.
- نیر تبریزی، محمدتقی. (۱۳۸۸). *دیوان*، به اهتمام بهروز ثروتیان. تهران: سازمان تبلیغات اسلامی.
- همام تبریزی، محمد بن فریدون. (۱۳۵۱). *دیوان*، به کوشش رشید عیوضی. تبریز: دانشگاه تبریز.
- یاسین (فرخاری)، احمد. (۱۳۶۹). *دستور سخن*، کابل: سعید.
- Croft, W. & Cruse, D. A. (2004). *Cognitive Linguistics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Dingemans, M. (2008). "The Selective Advantage of Body-Part Terms". *Journal of Pragmatics*, (41), 2130–2136.
<https://doi.org/10.1016/j.pragma.2008.11.008>
- Evans, V. (2007). *A glossary of cognitive Linguistics*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Fillmore, Ch, J. (2003). "Background to FrameNet". *International Journal of Lexicography*, 16(3), 235-250. <https://doi.org/10.1093/ijl/16.3.235>
- Goldberg, A. E. (2012). "Constructionist approaches". In *Constructions: Emerging and Emergent*, (Eds.) T. J. Herbst. & H.-J. Schmid. & S. Faulhaber. Berlin: Mouton de Gruyter, 16–34.
- Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*, Chicago: University of Chicago Press.
- Merleau-Ponty, M. (1945). *Phenomenology of Perception*, (Trans.) C. Smith. London: Routledge.

روش استناد به این مقاله:

اسکویی، نرگس. (۱۴۰۴). « قالب معناشناختی-بدنی اضافه اقتراعی ». *نقد و نظریه ادبی*، ۲۱(۲): ۵-۲۷.
 DOI:10.22124/naqd.2025.30533.2693

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Naqd va Nazaryeh Adabi (Literary Theory and Criticism)*.

This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

